

РЕЦЕНЗІЯ
офіційного рецензента на кваліфікаційну наукову працю
Антонюка Дмитра Ігоровича, виконану на тему
«Легітимаційні аспекти антикорупційного контролю в Україні в умовах
глобалізації» та подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дослідження. Корупція як соціальне явище безпосередньо впливає на формування та функціонування владних інститутів й значною мірою визначає сутність політичного процесу. Вона є потужним чинником суспільно-політичної та соціально-економічної дезорганізації, а набуваючи певного рівня поширеності, стає загрозою національній безпеці держави. Особливі небезпеки, в умовах сучасних викликів та загроз, має політична корупція. Зважаючи на те, що якість політичної влади відображена в діяльності системи політичних інститутів, корупція як форма зловживання владою, будь-які корупційні діяння, що вчинені представниками державної влади та місцевого самоврядування, мають політичний вимір та є політичною корупцією. В такому контексті найбільш уразливими до корупції є законодавчий процес, діяльність політичних партій, виборчий процес та процес формування політичного порядку денного на національному, регіональному та локальному рівнях.

В сучасній політичній науці корупція та антикорупційні політичні практики досліджуються у вимірі двох основних факторів: економічної структури та соціокультурних норм того чи іншого суспільства. Але вирішальним чинником успіху реалізації антикорупційних стратегій та політик держав позиціонується сила демократичних інституцій, що негативно корелює з рівнем корупції. Консолідована демократія знижує рівень корупції, позбавляючи демократичний політичний процес від економічних чинників впливу. Принциповим тут виступає здатність політичних інститутів демократії формувати та дотримуватися правил взаємодії між громадянами та політичними

акторами, які мінімізують корупцію на рівні політичної системи загалом, форматів конкуренції на виборах, в процесі розподілу суспільних благ.

Попри достатньо потужне коло наукових досліджень щодо антикорупційних практик та антикорупційної стратегії, легітимаційні аспекти антикорупційного контролю в Україні в умовах глобалізації досліджені недостатньо. Тому, звернення Д. І. Антонюка саме до такого аспекту антикорупційної політики є актуальним та спрямованим на вирішення наукової проблеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Спрямованість пошуку стратегій наукового осмислення теоретико-методологічних засад дослідження легітимаційних аспектів контролю та політичної корупції в сучасній політичній науці, здійсненого Д. І. Антонюком, підпорядкована меті дослідження, що конкретизована низкою дослідницьких завдань, в яких відображені недостатньо вивчені аспекти предмету дослідження (с. 16–17).

Логіка дослідження дисертанта, відображена у структурі дисертації, забезпечена послідовним здійсненням огляду методологічних принципів вивчення антикорупційного контролю як складника легітимаційного процесу, систематизацією теоретичних підходів до дослідження легітимаційних процесів, вивченням: впливу політичної корупції на легітимність влади в державах п'ятої та шостої хвилі розширення ЄС; характеру взаємозв'язку політичної корупції та демократії в Україні; місця антикорупційного контролю у формуванні системи інструментів довіри громадян до інститутів влади; критеріїв ефективності національної моделі антикорупційного контролю в під впливом євроінтеграційної політики України; легітимаційного потенціалу парламентського контролю; застосування інструментів антикорупційного контролю на рівні регіональних органів влади; перспектив формування легітимаційних інструментів антикорупційного контролю в локальних політичних практиках та делегітимаційним чинникам політичної безвідповідальності за корупційну діяльність в органах влади в Україні.

Глобальний вимір антикорупційних практик автор досліджує через звернення до визначення ролі та місця організацій громадянського суспільства глобального та національного рівнів у механізмах антикорупційного контролю.

Окреслюючи становлення, стан, перспективи та проблеми методологічного забезпечення дослідження тематики легітимаційного виміру антикорупційного контролю в Україні в умовах глобалізації, Д. І. Антонюк робить висновок, що одночасне застосування системного, інституційного, структуралістського та конструктивістського методологічних підходів дозволяє комплексно дослідити систему антикорупційного контролю, його призначення, структуру та механізм.

Важливою частиною дослідження Д. І. Антонюка є та, що присвячена вивченню політико-правових основ антикорупційного контролю як механізму легітимації влади в умовах європейської інтеграції України. Аналізуючи кейси Польщі, Угорщини та Румунії, автор довів, що «дотримання демократичних норм представниками влади, таких як служіння загальним інтересам та розширення громадської участі у суспільно-політичних процесах сприяє функціонуванню механізму антикорупційного контролю та легітимації влади загалом» (с. 72). Такий підхід дозволив автору виокремити найбільш ефективні запобіжники політичній корупції, які можуть бути використані в процесі реалізації антикорупційної політики в Україні.

Дослідження особливостей становлення та розвитку системи антикорупційного контролю в процесі легітимації інститутів влади в Україні, Д. І. Антонюк здійснює через диференціацію практик антикорупційного контролю на національному, регіональному та локальному рівнях. Такий авторський підхід дозволив визначити взаємозв'язок парламентського контролю та прав парламентської опозиції як засобу створення внутрішньої системи стримувань і противаг на рівні представницьких органів влади (с. 109–117); позиціонувати антикорупційний контроль як складник іміджу інститутів влади на регіональному рівні (с. 119–127); системну та внормовану взаємодію між представниками локальних політичних еліт та інститутами громадянського

суспільства як запобіжник політичної корупції та інструмент забезпечення ухвалення ефективних управлінських рішень (с. 129–137).

На нашу думку, позитивно слід оцінити звернення автора до вивчення легітимаційного потенціалу контролю інститутів громадянського суспільства в антикорупційній діяльності в Україні (с. 155–180). Такий підхід уможливив визначення чинників діяльності антикорупційних інститутів громадянського суспільства, до яких автор відносить «детальний план дій з чітко визначеним переліком завдань (від найпростіших до масштабних) із орієнтовно-визначеними часовими рамками, що, по-перше, раціоналізує існування НУО та, по-друге, буде корисним на ранніх етапах існування організації для поетапного нарощування антикорупційної потужності» (с. 184).

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів. Достовірність отриманих результатів дослідження забезпечена використанням відповідної сукупності методологічних підходів та методів політологічного дослідження, застосованих до сукупності верифікованої інформації, в якій відображено легітимаційні аспекти антикорупційного контролю в Україні в умовах глобалізації.

Вивчення тексту кваліфікаційної наукової праці Д. І. Антонюка засвідчує наявність у викладених в ній положеннях, висновках та рекомендаціях наукової новизни, яка полягає, насамперед, у запропонованій класифікації типів антикорупційної риторики як дієвого інструменту конкурентної переваги у виборчому процесі та базового інструменту системи антикорупційного контролю: конструктивного, який полягає у ініціюванні заходів мінімізації корупції, зокрема шляхом пропозиції відповідних рішень; емоційного, що базується на дискредитації політичних опонентів шляхом представлення виборцям фактів корупції за їх участю; змішаного, який об'єднує властивості двох попередніх.

Д. І. Антонюк удосконалив, по-перше, науково-теоретичні підходи до визначення сутності поняття «антикорупційний контроль» в частині обґрунтування доцільності його тлумачення як: комплексу взаємопов'язаних

заходів щодо обмеження та стимулювання дій суб'єктів політичної влади відповідно до функцій, повноважень задля забезпечення сприятливого існування суспільства, що включає організаційну здатність політичних інститутів, громадян та інститутів громадянського суспільства на різних рівнях – від глобального до локального – до протидії корупційним правопорушенням; по-друге, комплексний підхід до розуміння взаємозв'язку між поняттями антикорупційного контролю, ефективністю влади, верховенством права, демократією, підзвітністю та політичною участю, що дозволяє виробити стратегію удосконалення механізму антикорупційного контролю; по-третє, механізм антикорупційного контролю на регіональному рівні, що базується на взаємодії «влада – суспільство», кожен із суб'єктів якого поступово залучається до його реалізації; по-четверте, критерії легітимації влади на локальному рівні політики, де чільне місце займають інструменти контролю за місцевою владою та активна політична участь.

Слушним та обґрунтованим видається розвиток ідей про: (1) концептуальні підходи до визначення функцій механізму антикорупційного контролю; (2) подальше вдосконалення парламентського контролю як одного з інструментів протидії корупції, посадових зловживань та конфлікту інтересів усередині виконавчої гілки; (3) роль антикорупційних міжнародних неурядових організацій і незалежних медіа щодо протидії корупції, базованої на налагодженні співпраці та створенні мереж взаємодії, що значно покращить їх ефективність та результативність.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати здійсненого Д. І. Антонюком дослідження, його концептуальні положення, висновки та практичні рекомендації опубліковані у 8 наукових статтях, з яких 3 наукові статті опубліковані в українських періодичних фахових наукових виданнях з політичних наук категорії Б, та 5 наукових працях апробаційного характеру. Вимоги Міністерства освіти і науки України щодо кількості, обсягу та змісту наукових публікацій, необхідних для захисту кваліфікаційної наукової праці для здобуття наукового ступеня доктора

філософії Д. І. Антонюком дотримані. Аналіз рукопису кваліфікаційної наукової праці та наукових публікацій Д. І. Антонюка вказує на відповідність публікацій основним положенням дисертації.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Використовуючи ідеї, розробки, твердження, окремі відомості та результати досліджень інших науковців у своїй кваліфікаційній науковій праці, Д. І. Антонюк здійснює посилання на відповідні джерела інформації. В дисертації не виявлено ознак академічного плагіату чи інших порушень академічної доброчесності, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором дослідження, результати якого викладені у кваліфікаційній науковій праці.

Кваліфікаційна наукова праця відповідає встановленим вимогам щодо змісту та оформлення академічних текстів. Вона написана доступною для розуміння її суті мовою, позначена логікою викладу результатів дослідження, доказовістю наукових положень, висновків та рекомендацій. Зміст дисертації відповідає меті та завданням дослідження, а наявність наукових результатів дає підстави для висновку, що вона є завершеною, самостійно виконаною науково-дослідною роботою.

Теоретичне та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Теоретичне значення основних положень, результатів та висновків дисертації полягає в тому, що вони можуть бути використані: (1) в процесі вдосконалення системи забезпечення поступового зростання ефективності антикорупційного контролю через створення додаткових обмежень, формування політичної довіри, легітимації та легітимності влади; (2) суб'єктами політичного процесу та інститутами громадянського суспільства для реалізації антикорупційного контролю за діяльністю інститутів влади як ефективного легітимаційного механізму в Україні. Результати, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для подальшого вивчення предмету дослідження та інтегровані до таких освітніх компонентів освітніх програм в процесі підготовки здобувачів

вищої освіти в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Відзначаючи високий рівень концептуалізації проблеми та позитивно оцінюючи результати і висновки здійсненого Д. І. Антонюком наукового дослідження, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання, що мають рекомендаційний характер:

По-перше, аналізуючи рівень корупції в Україні, Д. І. Антонюк в тексті дисертації неодноразово наголошує на тих небезпеках для української демократії та функціональної спроможності політичних інститутів, які генеруються даним явищем. На нашу думку, потребує уточнення позиція автора щодо небезпек, джерелом яких є корупція (вужче – політична корупція), для Української держави в умовах системної геополітичної турбулентності, одним з проявів якої є російсько-українська війна.

По-друге, в тексті кваліфікаційного дослідження, Д. І. Антонюк аналізує прояви корупції на регіональному рівні та пропонує низку інструментів, що мають потенціал у захисті регіонального політичного простору від генерування корупційних ризиків. Вважаємо доцільним більш чітко формулювання автором тези про те, які інструменти політичної відповідальності та підзвітності будуть більш адекватними для національного, регіонального та локального рівнів реалізації антикорупційних стратегій суб'єктами антикорупційної діяльності.

По-третє, Д. І. Антонюк фактично оминув увагою такий важливий зріз процесу легітимації антикорупційної політики та антикорупційної діяльності як роль засобів масової інформації та значення їх якості у формуванні антикорупційної культури українського суспільства. Цей аспект набуває особливої ваги в умовах євроінтеграційного поступу України.

По-четверте, в окремих частинах кваліфікаційної роботи Д. І. Антонюка зустрічаються елементи довільного використання політологічних категорій та понять, є стилістичні неточності та орфографічні недоречності.

Однак, зазначені недоліки та дискусійні положення не впливають на високий рівень здійсненого Д. І. Антонюком дослідження. Кваліфікаційна наукова праця Антонюка Дмитра Ігоровича, виконана на тему «Легітимаційні аспекти антикорупційного контролю в Україні в умовах глобалізації» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, характеризується актуальністю, науковою новизною, має теоретичне та практичне значення, що відображено в наукових публікаціях автора. Кваліфікаційна наукова праця Антонюка Дмитра Ігоровича відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р.), тому її автор Антонюк Дмитро Ігорович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та державного
управління Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Наталія РОТАР

